

Financiële educatie op school

Kenneth De Beckker

kenneth.debeckker@kuleuven.be

[@KennethDBeckker](https://twitter.com/KennethDBeckker)

Wikifin Chair Financial Literacy

Leuven Economics of Education Research (LEER)

Finance, Accounting & Tax (FAcT)

Studiedag Financiële Educatie – KU Leuven

9 oktober 2017

Implementatie van financiële educatie op school

- Optimale wijze?
  - Cross-curriculum versus apart vak
  - Verplicht versus vrijblijvend?
- Aspecten belangrijk om tot effectieve financiële educatie te komen
  - Rol van ouders
  - Ondersteuning van leerkrachten
  - Nood aan differentiatie

Overzicht

DEEL 1

Kenmerken van effectieve financiële educatie

DEEL 2

Wat werkt? Enkele concrete voorbeelden van effectieve financiële educatie programma's voor jongeren

Kenmerken van effectieve financiële educatie

1. Mik op financieel 'flexibele' jongeren door voldoende aandacht te geven aan attitudes en vaardigheden

- 'Flexibel' als proactief
- Leer jongeren strategieën, vuistregels en attitudes aan, i.p.v. louter (snel veranderende) kennis.
  - Jongeren ontwikkelen nog hun identiteit en staan open voor gedragskeuzes
  - Anticipatieve socialisatietheorie: vaardigheden die vandaag verworven worden zijn nuttig voor latere beslissingen

MET

- Aandacht voor persoonlijkheidskenmerken
- Eigen effectiviteit: Zelfvertrouwen geven dat acties leiden tot succesvolle uitkomsten
  - Leidt tot lange termijn denken; meer wenselijk gedrag bij onverwachte financiële omstandigheden;
  - Armoede heeft negatief effect op eigen-effectiviteit: school kan dit ombuigen.

Kenmerken van effectieve financiële educatie

2. Start jong en biedt financiële educatie gradueel aan over het curriculum

- Eenmalige initiatieven zijn nuttig voor bewustwording, maar weinig succesvol om veranderingen in financieel gedrag te bekomen.

Bijvoorbeeld:

9-10 jaar: voorbeelden geven van risico's en basisstrategieën formuleren

13-14 jaar: verband tussen risico en verzekering beheersen

17-18 jaar: gepaste verzekering aanbevelen voor verschillende vormen van risico's

Kenmerken van effectieve financiële educatie

2. Start jong en bied financiële educatie gradueel aan over het curriculum

- Eenmalige initiatieven zijn nuttig voor bewustwording, maar weinig succesvol om veranderingen in financieel gedrag te bekomen.
- Graduele benadering laat toe om:
  - Complexiteit gradueel te laten toenemen
  - Langzaam vertrouwd te maken met attitudes en vaardigheden die relevant zijn

Kenmerken van effectieve financiële educatie

3. Integreer financiële educatie in bestaande vakken

- Cross-curriculum aanpak effectief
- Niet incidenteel, maar structureel
- Taak van alle leraren in de school
- Definieer duidelijke leerdoelen voor financiële educatie, zodat deze duidelijk zijn afgelijnd en goed kunnen worden opgevolgd.

Kenmerken van effectieve financiële educatie

4. Betrek ouders bij financiële educatie op school

- Gebeurt nu zelden (OECD, 2005)
- Financiële educatie thuis en op school worden gezien als geïsoleerde activiteiten

MAAR:

- Kinderen nemen attitudes over van gedrag (bv. spaargedrag)
- Expliciet leren thuis heeft een belangrijke invloed op later financieel gedrag van kinderen
- Ouders als bron van financiële educatie

HOE?

- Via bijvoorbeeld take-home opdrachten rond het maken van een huishoudbudget, simuleren van financiële educatie thuis, bank en spaarprogramma's op school (ENEF-programma in Brazilië)

Kenmerken van effectieve financiële educatie

5. Integreer praktijkervaring

Hoe?

- Voorbeelden uit het dagelijks leven
- Vergelijking van potentiële carrières waarbij leerlingen persoonlijke en financiële doelen moeten opstellen
- Simulatiespelen (bv. beurssimulaties)
- Relatie met ondernemerschapsonderwijs

Kenmerken van effectieve financiële educatie

6. Ondersteun leerkrachten op het vlak van financiële educatie

Probleem?

- In VS: minder dan 20% van de leerkrachten acht zich in staat om financiële educatie te geven
- In België (Wikifin.be): 84% van de toekomstige leerkrachten beschikt over onvoldoende financiële kennis

Hoe?

- Trainingen voor leerkrachten die in grote mate gericht zijn op het verhogen van hun eigen financiële geletterdheid → spillover naar de klas.

Kenmerken van effectieve financiële educatie

7. Ontwikkel creatieve aanbiedingsvormen met het oog op differentiatie

Hoe?

- Speel in op verschillen in (meta-)cognitieve vaardigheden, voorkennis, interesses, achtergrond, leervoorkeuren, etc.
- Varieer in tempo, werkvormen, leerdoelen (bv. uitbereidingsdoelen en basisdoelen), leermaterialen of eindproduct.

Wat werkt?

(gebaseerd op Amagir, 2016; Amagir et. al., 2017)

Leerlingen leren meer en de kennis beklijft beter als ze de verbinden zien met hun eigen leven en actief deelnemen aan het leerproces (Roberts, 2012)

Werken met ervaringen uit het dagelijkse leven

- ENEF-programma in Brazilië (Bruhn et al., 2013)
- 'Keys to Financial Success' in VS (Asarta, Hill, & Meszaros, 2014)

Leren door te doen

- The Junior Achievement (JA) Finance Park (Carlin & Robinson, 2012)
- The Stock Market Game (Hinojosa et al., 2009)

ENEF-programma in Brazilië (1)

- Ouders worden betrokken
- Innovatief didactisch materiaal met relevantie voor eigen leven van de jongeren
- AANPAK:
  - 72 case studies
  - handboeken met interactieve oefeningen over financiële thema's voor in de klas
  - take-home opdrachten zoals het maken van een huishoudbudget met de ouders
  - workshops rond financiële geletterdheid voor ouders
  - rollenspellen
  - opleiding voor leerkrachten
  - onlinetraining tools
  - handboek voor leerkrachten

ENEF-programma in Brazilië (2)

■ THEMA'S

- (1) dagdagelijks familiaal leven
- (2) sociaal leven
- (3) aankoopgedrag
- (4) werk
- (5) ondernemerschap
- (6) grote uitgaven
- (7) publieke goederen
- (8) de economie van het land
- (9) de wereldeconomie

■ DOEL programma

- Leerlingen tools geven om het hoofd te bieden aan financiële uitdagingen vandaag en in de toekomst zoals huishoudfinanciën, toegang tot de arbeidsmarkt of toekomstige studies, en het voorbereiden van een toekomstige financiële onafhankelijkheid.

ENEF-programma in Brazilië (3)

- RESULTAAT
  - Positieve effecten van ouderlijke betrokkenheid gedurende het project.
    - Financiële geletterdheid van de jongeren nam toe
    - Meer kinderen discussieerden met hun ouders over financiële zaken
  - Verbetering van de financiële geletterdheid van de betrokken ouders.
    - Ouders spaarden meer
    - Ouders maakten meer gebruik van een huishoudbudget

'Keys to Financial Success' in VS (1)

- Ontwikkeld door de Philadelphia Fed en de Universiteit van Delaware
- AANPAK
  - 52 lessen
  - Leerlingen verschillende potentiële carrières laten onderzoeken, waarbij ze persoonlijke en financiële doelen moeten opstellen
  - Op basis van hun onderzoek kiezen de studenten een potentiële carrière voor het hele cursus
  - De doelstellingen en carrières van de studenten inclusief hun starterslonen worden gedurende de gehele cursus bijgesteld zodat studenten kunnen toepassen wat ze geleerd hebben.
  - Leerlingen stellen zelf vast of hun gegenereerde inkomen genoeg is om aan hun levensdoelen te voldoen en wat de implicaties van hun beslissingen zijn.

'Keys to Financial Success' in VS (2)

- THEMA'S

- (1) doelen stellen en beslissingen maken
- (2) carrièreplanning
- (3) budgetteren
- (4) sparen en beleggen
- (5) krediet
- (6) bankdiensten
- (7) transport
- (8) wonen
- (9) risicobescherming

- DOEL

- Studenten te motiveren en hen te helpen om de relevantie van het hebben van voldoende financiële geletterd te begrijpen nu en als volwassenen.

'Keys to Financial Success' in VS (2)

- RESULTAAT
  - Studenten die gedurende één semester deelnamen aan de 'key-to-success curriculum' verbeterden hun gemiddelde testresultaten significant ten opzichte van voor de start van het programma

The Junior Achievement (JA) Park (1)

- De 'Technopolis' voor financiële geletterdheid, Colorade VS
- AANPAK
  - Start met aan aantal lessen rond financiële geletterdheid in de schoolomgeving alvorens het park te bezoeken
  - Gedurende het bezoek aan het JA Finance Park worden de studenten voor één dag ondergedompeld in de wereld van een volwassenen.
  - Studenten krijgen een random identiteit dat info over hun leeftijd, werk, huwelijksstatus, aantal kinderen, inkomen en belastingen bevat.
  - Net zoals een volwassenen moeten ze beslissingen nemen over het familiebudget
- DOEL
  - Leerlingen dagelijks budgetbeheer bijbrengen

The Junior Achievement (JA) Park (2)

- THEMA'S
  - wonen, energie, gsm-abonnement, transport, voedsel, kleding gezondheidsverzekering, schuldbeheer, ontspanning, investeren in hoger onderwijs, renovaties voor het huis, en liefdadigheid
- In een empirische studie vergelijken [Carlin & Robinson \(2012\)](#) leerlingen die zonder voorbereiding naar het park komen met leerlingen die alvorens het park te bezoeken eerst 19 uur les kregen rond financiële geletterdheid
  - Leerlingen die de training gevolgd hadden bleken zuiniger te zijn, meer op de lange termijn te denken, sneller hun schulden terug te betalen en minder gebruik te maken van krediet.
  - Bovendien waren de leerlingen die voorafgaand lessen hadden gekregen sneller geneigd om gebruik te maken van de info beschikbaar in het park.

The Stock Market Game (1)

■ AANPAK

- Het betreft een simulatiespel waarbij studenten in team een virtuele portefeuille van \$100 000 moeten beheren.
- Binnen het spel zijn er verschillende sessies in de herfst en de lente van elk schooljaar.
- Gedurende deze sessies gaan de verschillende teams de competitie aan met zowel de andere teams binnen de klasgroep als teams van andere scholen binnen dezelfde staat.
- Leerlingen worden gedurende het spel ondersteund door hun leerkrachten die hen in een aantal lessen inzichten bijbrengen omtrent een enkele essentiële beleggersconcepten.

■ DOEL

- De Stock Market Game is ontworpen om studenten het belang van sparen en beleggen bij te brengen en zo bij te dragen aan hun financiële geletterdheid.

The Stock Market Game (2)

■ RESULTAAT

- Meer dan 75% van de leerlingen evalueerden het spel als positief
- Door in team te moeten samenwerken ontwikkelden ze ook andere skills zoals beter communiceren, het zoeken van compromissen en conflict oplossend denken.
- Meer dan de helft van de studenten gaf aan dat het spel hen ook inzichten bijbracht over budgetteren en financieel plannen.
- Sommigen leerlingen gingen dankzij hun ervaringen met het spel ook meer praten over financiële zaken met andere mensen zoals vrienden en familie en starten met het kijken naar televisieprogramma's omtrent financiën.

Besluit

- Naast het verwerven van een basis aan financiële kennis ook inzetten op het aanleren van attitudes en vaardigheden.
- Start financiële educatie reeds op jonge leeftijd en op een graduele manier via een cross-curriculum aanpak
- Betrek ouders bij financiële educatie op school
- Integreer praktijkervaring
- Ondersteun leerkrachten
- Differentieer om sociaaleconomische, interpersonele en uiteenlopende thuissituaties op te vangen

Referenties

- Amagir, A. (2016). Financiële Geletterdheid Van Jongeren, Studiedag Financiële Educatie 2016, Leuven.
- Amagir, A., Groot, W., & van den Brink, H. M. (2017). A review of financial-literacy education programs for children and adolescents, *Citizenship, Social and Economics Education*.
- Asarta, C.J., A.T., Meszaros, B.T. (2014) “The features and effectiveness of the Keys to Financial Success Curriculum”, *International Review of Economics Education*, 16, 39-50.
- Bruhn, M., de Souza Leao, L., Legovini, A., Marcheti, R. & Zia, B. (2013) *The Impact of High School Financial Education : Experimental Evidence from Brazil*. World Bank Group.
- Carlin, B. I., & Robinson, D. T. (2012). What does financial literacy training teach us? *The Journal of Economic Education*, 43(3), 235–247.
- Hinojosa, T., Miller, S., Swanlund, A., Hallberg, K., Brown, M. & O'Brien, B. (2009) *The Stock Market Game™ Study : Brief Report*. FINRA Investor Education Foundation.
- Roberts, B., Struwig, J., Gordon, S., Viljoen, J. & Wentzel, M. (2012). Financial Literacy in South Africa: Results of a baseline national survey. Report prepared by the Human Sciences Research Council on behalf of the Financial Services Board. Pretoria: Financial Services Board.